

jubileá

50. výročie úmrtia Júliusa Déreera (1895 – 1963)

Lukáš Krajčír

26. decembra si pripomenieme päťdesiate výročie úmrtia evanjelického kňaza Júliusa Déreera. Narodil sa 23. mája 1895 do rodiny evanjelického učiteľa pochádzajúceho z Liptovského Svätého Petra. V tejto obci navštevoval ľudovú školu, neskôr prešiel do školy v Liptovskom Hrádku. V rokoch 1905 – 1906 študoval na evanjelickom lýceu v Kežmarku a v rokoch 1906 – 1913 v Bratislave. Dérer patril k talentovaným študentom, získaval štipendiá a napokon 22. júna 1913 zmaturoval s vyznamenaním. Rozhodol sa pokračovať v teologických štúdiách na Teologickej akadémii v Bratislave. 12. júna 1917 bol ordinovaný v Balášskych Ďarmotách za kňaza. Ako zborový kaplán pôsobil v rokoch 1917 – 1919 v Modre. Následne pôsobil až do roku 1935 ako zborový farár v Dačovom Lome. V roku 1935 sa vrátil do Modry, kde pôsobil do roku 1957 tiež ako farár. Potom mu bol odobratý štátny súhlas vykonávať kňazské povolanie. Do svojej smrti pôsobil ako skladník v Podzemných stavbách v Bratislave.

Popri svojej hlavnej profesii bol administrátorom Dunajského seniorátu v rámci ktorého sa zaslúžil o vytvorenie 18 presídľeneckých cirkevných zborov. Od roku 1923 bol zapisovateľom Všeobecnej vnútromisijnej a pastorálnej konferencie. V roku 1947 sa stal predsedom Spolku evanjelických a. v. kňazov.¹

Kňaz a politika

Na Déreera ideovo vplýval Samuel Zoch. Pôsobil u neho na fare v Modre. Dérer sa v medzivojnovom období aktívne angažoval v Republikánskej strane zemedelského a maloroľníckeho ľudu. V rámci tejto strany obhajoval jej celoštátnu politiku vrátane presadzovanej idey jednotného československého národa. Napriek tomu si však uvedomoval aj chyby a nedostatky vládnej politiky a otvorene kritizoval pretrvávajúci centralizmus. Bol zástancom dôsledného uvedenia regionalistického konceptu verejnej správy na Slovensku. Vychádzal z reality, ktorú zažil počas svojho viac ako 15 ročného pôsobenia v málo rozvinutom Honte a priľahlom Novohrade.

Dérer si uvedomoval citlivé vnímanie politického angažovania evanjelických kňazov. Ako aktívny člen agrárnej strany sa snažil verejne obhájiť svoje politické angažovanie. Podľa neho Boh káže, aby každý z jeho služobníkov vplýval na všetko, čo k životu patrí. Do tohto rámca vsadil Dérer aj politiku. Považoval ju za dôležitý nástroj ako aktívne hájiť záujmy ľudí v prípade, ak práca svetských činiteľov má ďaleko od naplňovania potrieb ľudí. Považoval za prirodzené ak sa kňaz snaží pomôcť utláčaným, či znevýhodňovaným ľuďom. Svoje presvedčenie vyjadril jasne – kňaz bol pastier, vodca, politik v minulosti a „*veľmi by sme sa nedôsledností dopustili, ak by sme už viac nechceli byť vodcom nášho ľudu a upravili ho v politickom ohľade na iných.*“²

V medzivojnovom období bola na Slovensku pomerne stále živá myšlienka jednotného slovenského postupu v politike, či už cez spoluprácu, predvolebné bloky, alebo utvorenie celonárodnej strany. Július Dérer patril tiež k zástancom tohto trendu, no napriek

¹ ŠEFRANKO, Martin (ed.). *Július Dérer. Pamiatka najsmutnejšia*. Liptovský Mikuláš : Tranoscius, 2012, s. 155-156.

² DÉRER, Július. Slovenský evanjelický kňaz a jeho politické pôsobenie. In ŠEFRANKO, Martin (ed.). *Július Dérer. Pamiatka najsmutnejšia*. Liptovský Mikuláš : Tranoscius, 2012, s. 92.

tomu si uvedomoval realitu stavovského delenia spoločnosti i politiky. Na zjednotenie Slovákov sa pozeral hlavne cez náboženskú rovinu. Veril, že v jednote sa budú dať aktívnejšie brániť kresťanské hodnoty Slovákov pred vplyvom rôznych, v jeho vnímaní, západných ideových prúdov. Očakával aj skorú úpravu pomeru štátu k cirkvi. Silný a jednotný hlas kresťanstva považoval za účinný nástroj pri vytváraní vzájomného konsenzu medzi oboma stranami. Konfesionálne hľadisko v myšlienke zjednotenia politického spektra u neho rezonovalo aj v časoch Zvolenského manifestu. Ako jeden z mála agrárnikov uviedol možnosť spoločného postupu s HSLS za predpokladu, že ľudáci vykonajú hlboké vnútrostranícke reformy, z postu predsedu odstúpi Andrej Hlinka a nastúpi nová, liberálnejšia a zmierlivejšia generácia politikov.³

Július Dérer bol aktívnym politikom na regionálnej a neskôr i celoslovenskej úrovni. V prvej polovici 20. rokov bol poslancom župného zastupiteľstva vo Zvolene a neskôr krajským poslancom v Bratislave. Za tento čas si pomerne jasne vyprofiloval svoje základné programové tézy. Tie vychádzali z jeho osobných skúseností v oblasti hospodárstva a sociálnej problematiky obyvateľstva. Všetky tieto roviny vnímania vychádzali jednoznačne z jeho niekoľkoročného kňazského pôsobenia v Hornom Dačovom Lome. Uvedomil si, že mnoho vecí v novom štáte nefunguje podľa predstáv a v Hontianskom kraji boli problémy viacnásobne komplikovanejšie. Ťažké životné situácie miestnych obyvateľov, hospodárske a komunikačné problémy ho nútili sa zamyslieť nad možnými riešeniami.⁴

U Júliusa Déreera sa tak percepčia slovenskej otázky často zužovala na regionálne posudzovania (napr. Hontu a Novohradu). Publikoval na túto tému viacero článkov v regionálnom časopise *Pluh*. Všetky svoje myšlienky a nápady postupne zhrnul do uceleného, priam predvolebného programu poslanca. *Práca, poriadok, regióny* – sú tri základné piliere Dérerovho niekoľkoročného premýšľania. Pod *pracou* si predstavoval možnosť dať zamestnanie všetkým občanom, ktorí skutočne chcú pracovať. Bol presvedčený, že v štáte je práce dosť, len ju treba nájsť a rozdeliť. Takéto úzkospektrálne vnímanie úmyselne smerovalo k úprave dávok v nezamestnanosti. Tie chcel dať iba tým, ktorí pracovať nemôžu (napr. invalidi). Držal sa hesla „*kto nechce pracovať, nech neje*.“

Pod heslom *poriadok* sa dotkol hlavne častých podnikových štrajkov v medzivojnovom Československu. Viaceré považoval za zbytočné a umelo vyvolávané komunistami za jasným účelom vznietenia revolúcie, ktorá by nastolila diktatúru proletariátu. Apeloval teda zvýšiť bezpečnosť, lebo nepokoje podľa neho plodia zlo, neporiadok, chaos a poškodenie majetku.

S veľkým a nepochybne i úprimným záujmom sa snažil obhajovať špecifické záujmy regiónov. V jeho prípade išlo najmä o spomínaný Hont, Novohrad, t.j. celý juh stredného Slovenska. Apeloval napríklad na kompetentné úrady, aby urýchlene začali s výstavbou železničnej siete, požadoval zavedenie automobilovej dopravy, urýchlil prevedenie cestnej siete zo súkromných rúk do štátneho vlastníctva. O týchto regiónoch hovoril otvorene ako o „*najopustenejších*“ miestach štátu.⁵ Bol presvedčený, že ak nepríde k pomoci zo strany štátu, územie sa stane najľahšou korisťou iredentistov a bude reálne hroziť odtrhnutie tohto územia od republiky. Regionálnym problémom venoval veľa času. Na túto problematiku mal prednášku v Prahe. Podľa prianí Déreera aj vzbudila veľký záujem. Celý prednes napokon aj vyšiel v periodiku *Prúdy*.

Vo svojich úvahách podrobil veľkej kritike daňovú politiku, jej prevádzanie a vymáhanie. Odmietal, aby ľudia v roku 1926 platili dôchodkovú daň za roky 1922-25, keďže by to miestnym obyvateľom ešte viac skomplikovalo ich nízku životnú úroveň. Videl to ako dôsledok politiky ľavicových sociálnych demokratov, ktorí sa takto snažili

³ DÉRER, Július. Reflexie na Rázusove časové poznámky V. In *Cirkevné listy*, roč. 47, 1933, č. 29.

⁴ DÉRER, Július. Slovenské pohraničie na juhu. In *Prúdy*, roč. 11, 1927, č. 4, s. 233-240.

⁵ DÉRER, Július. Šťastlivý nový rok. In *Pluh*, roč. 8, 1928, č. 52, s. 1.

vykompenzovať finančné zdroje, ktoré minuli na „*veľké, nepotrebné, nezaslúžené výhody*“ robotníkov.⁶

Po vyhlásení autonómie Slovenska na jeseň 1938 a nátlakovom spájaní slovenského politického spektra, navrhoval vytvoriť zo Slovenskej národnej strany opozičný subjekt voči HSĽS-SSNJ. Bol totiž presvedčený, že ľudáci si netrúfnu zrušiť túto najstaršiu a už do určitej miery i tradičnú slovenskú stranu.⁷

Július Dérer sa venoval rôznym témam, ktoré sa bytostne dotýkali každodenného života občanov Slovenska. K uvedeným treba napríklad dodať, že aktívne sa zasadzoval za protialkoholický program.⁸ V časoch vojnovnej Slovenskej republiky sa mu v modranskom sirotinci úspešne darilo skrývať židovské deti, začo si po vojne získal obdiv nielen na Slovensku, ale aj v samotnej židovskej societe doma i v zahraničí.⁹

Po komunistickom prevrate vo februári 1948 sa postupne stal Dérer trňom v oku vládnej moci. Krok za krokom bol odsúvaný v štáte do úzadia a obviňovaný z rôznych foriem boja proti oficiálnemu štátnemu režimu.¹⁰ Je iróniou osudu, že na zdiskreditovaní sa podieľali i viacerí duchovní z vtedajšej evanjelickej a. v. cirkvi. Zomrel v ústraní na Vianoce v roku 1963. Je pochovaný na cintoríne pri Kozej Bráne v Bratislave. Jeho odkaz je však stále živý. Pre mnohých ľudí je vzorom viery a neutíchajúceho boja za právo a spravodlivosť i v časoch veľmi ťažkých a spiatočníckych.

⁶ DÉRER, Július. O tom čo nás bolí. In *Pluh*, roč. 6, 1926, č. 21, s. 2.

⁷ List Júliusa Déreera Ľudovítovi Šenšelovi z 19. novembra 1938. Archív literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice, fond Ľudovít Šenšel, prír. č. 3140/94, 1. škatuľa, 88/38.

⁸ DÉRER, Július. Týždeň protialkoholný. In *Cirkevné listy*, roč. 47, 1933, č. 21, s. 438-440.

⁹ DÉREROVÁ, Emília. Naš otec. In ŠEFRANKO, Martin (ed.). *Július Dérer. Pamiatka najsmutnejšia*.

Liptovský Mikuláš : Transcius, 2012, s. 70-71.

¹⁰ *Tamže*, s. 74.